

Ἄλλ' εἶναι ἀνάγκη καὶ περαιτέρω νὰ προχωρήσωμεν ; Περὶ τοῦ περαιτέρω ἰσχύει πράγματι τὸ τοῦ ποιητοῦ
τὸ πόρσω ἔστι σοφοῖς
ἄδατον κάσφοις.

Ἐξαίρομεν μόνον καὶ ἐντεῦθεν στοιχεῖά τινα ἐλάχιστα. Οὕτω τὰ κατὰ τὸν χαρακτῆρα (σελ. 551 κ.ἐξ.) καὶ τοὺς τύπους αὐτοῦ, ὅπου τὰ μάλιστα διάφορα καὶ ἀσύμφυλα πράγματα συνδέονται πρὸς ἄλλα. Ἐπειτα τὰ κατὰ τὴν συνείδησιν (σελ. 564 κ.ἐξ.), ὅπου ἡ σύγχυσις κορυφοῦται. «*Συνείδησις*», λέγεται ἐνταῦθα, «*εἶναι ἀφύπνισις τοῦ πνεύματος*». «*Ἄσυνειδήτος εἶναι ὁ μὴ ἔχων ἐπίγνωσιν πράξεώς τινος διὸ καὶ λέγομεν ἄσυνειδήτως πράττειν, ὅ. ἀσκόπως ἢ ἀκουσίως πράττειν*». Καὶ παράλογοι δὲ εἰσκωμάζουσι πάλιν ἐνταῦθα ἐπικρίσεις τῶν ἐλλείψεων τοῦ ἡμετέρου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν γράφοντα σοφὸν εἰς τὴν ἑτερογνωσίαν καὶ πολυγνωσίαν ἀποβλέπει ἐπὶ βλάβῃ τῆς αὐτογνωσίας (σελ. 569) !!

Πρὸς δὲ τούτοις τονίζομεν τὰ κατὰ τὸ ἄσυνειδήτον (σελ. 569), ὅπου ὀρθοποδεῖ μὲν ὁ Σακ., ὅταν παραλαμβάνῃ παρ' ἄλλων ἀμετάβλητα ὀρθὰ διδάγματα, σφάλεται δὲ καὶ παραπαίει καὶ πίπτει, ὅταν προφέρῃ ξένα καὶ ἄγνωστα εἰς αὐτόν.

Οὕτως ἐν σελ. 574, ὅπου ὁμιλεῖ περὶ ψυχικῶν λειτουργιῶν ἐν τῷ ἄσυνειδήτῳ.

Τοσαῦτα περὶ τούτων. Οὐδὲν δὲ διαφέρει ἡ *Ψυχολογία τοῦ παιδός* (ἔκδ. 2α, 1932) τοῦ Σακ. καὶ ἡ *Ψυχολογία τοῦ ἐφήβου* (1939), αἵτινες εἶναι ἐπίσης κατὰ μεταφράσματα ξένων βιβλίων καὶ διασκευαί, μᾶλλον δὲ συρραφαί, ὅπως εἶναι καὶ ἡ λεγομένη *Κοινωνιολογία* του, ἰσχνὸν συνονθύλευμα στοιχειωδῶν γνώσεων τῆς ἐπιστήμης ταύτης. Ἄλλὰ περὶ τούτων ἄλλοτε !

Β' ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΣΙΣ ΤΟΥ ΣΑΚ.

Ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν τοῦ Σακ. στοιχείωσιν. Διότι ἀκούω τινα δυσανασχετοῦντα καὶ λέγοντα ὅτι, ἵνα εἶναι δικαία ἡ γινομένη κρίσις, πρέπει ὁ κρίνων νὰ ἀποβλέψῃ εἰς τὸ φιλοσοφικὸν ἔργον του κυρίως.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, λέγει ὁ οὕτως ἀγανακτῶν, ὅτι πρότερον ὁ Σακ. οὐδὲν εἶχε φιλοσοφικὸν ἔργον λόγου τινὸς ἄξιον, δικαίως δὲ οἱ εἰδικοί καθηγηταὶ τῆς φιλοσοφίας ἐπανειλημμένως ἀπεδο-

κίμασαν αὐτὸν ὡς ὑποψήφιον τῆς ἔδρας ταύτης, ὅπως καὶ πρότερον εἶχον οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀποδοκιμάσει αὐτὸν ὡς ὑποψήφιον τῆς ἔδρας τῆς Παιδαγωγικῆς, ὁρθῶς δ' ἔψεξαν αὐτὸν καὶ διὰ τοῦτο, ὅτι, ὅτε τῷ 1941 παρανόμως μετετέθη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ τότε Κυβερνήτου τῆς Κατοχῆς, περιώρισε τὸ περιεχόμενον τῆς ἔδρας τῆς Φιλοσοφίας, τὴν ὁποίαν κατέλαβε παρὰ πάντα νόμον. Ἄλλὰ σήμερον τὰ πράγματα εἶναι ἄλλα. Ὁ Σακ. ἔχει τώρα καὶ ἔργον φιλοσοφικόν. Ἐξεδόθη τῷ 1948, ἐπιγράφεται δὲ «Ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐπιστήμην καὶ φιλοσοφίαν», ἀποτελεῖται δ' ἐκ σελίδων 21.

Θὰ ἠθέλομεν δὲ πρὸς τὸν οὕτως ἐνιστάμενον νὰ εἰπώμεν τὰ ἑξῆς. Ἄφες, ὦ ἄνθρωπε, τοὺς θυμοὺς καὶ τοὺς θρήνους! Κατὰ τὸν νόμον, ἵνα διορισθῇ τις καθηγητῆς τῆς φιλοσοφίας, ἀνάγκη νὰ ἔχη φιλοσοφικὴν μόρφωσιν καὶ παρασκευὴν καὶ συγγράμματα λόγον ἄξια, εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἀναφερόμενα καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς. Ὁ δὲ Σακ. οὐδὲν τούτων ἔχει!

Τὸ δὲ φυλλάδιον τοῦ Σακ., περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖς, καὶ ἀρίστη ἂν ἦτο περὶ τοῦ Θεοῦ μελέτη, δὲν θὰ ἠδύνατο οὔτε τοὺς προτείναντας αὐτὸν ξένους πρὸς τὴν φιλοσοφίαν Καθηγητὰς ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ δικαιολογήσῃ οὔτε τοὺς διορίσαντας καὶ τοὺς μεταθέσαντας αὐτὸν ἔπειτα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν.

Ἄλλ' ἄς ἴδωμεν καὶ τὸ φιλοσοφικὸν ἐκεῖνο φυλλάδιον τοῦ Σακ. Καὶ λέγομεν εὐθύς ὅτι ἡ λεγομένη αὕτη μελέτη, κατὰ πρότυπα Ἀμερικανικὰ γραφεῖσα καὶ τὴν ἄγνοιαν συμπάρεδρον ἔχουσα, ἐμφανίζει οἷας καὶ αἱ ἄλλαι τοῦ Σακ. πραγματεῖαι πλημμελείας, μαρτυρεῖ δὲ ὅτι ὁ συμπιλήσας αὐτὴν οὐδὲ προσούρησεν εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἧς ἀναλαμβάνει δῆθεν νὰ ἐξετάσῃ ἐν τῶν δυσχερεστάτων προβλημάτων!

1) Ὑπάρχει Θεός; 2) Ποῖος εἶναι ὁ Θεός; Τίς ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸν κόσμον; 3) Τί εἶναι ζωὴ; Πόθεν προῆλθε; 4) Τίς ἡ πρὸς τὸν Θεὸν σχέσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ποῖα ἡ θέσις αὐτοῦ ἐν τῷ ἔργῳ τῆς δημιουργίας; 5) Πῶς ὁ ἄνθρωπος τὸν ἐκ τῆς θέσεώς του ταύτης προσρισμὸν τον δύναται νὰ ἐκπληρώσῃ; Ἴδου τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἐξετάζει ἐνταῦθα ὁ Σακ. Καὶ ἀκούσατε τώρα τίνας λύσεις δίδει εἰς αὐτά!

Κατ' ἀρχὰς μὲν ἐξαίρει τὸ διαφέρων, ὅπερ ἐπέδειξεν ἀρχῆθεν ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ἐρεύνῃ τοῦ ζητήματος τοῦ περὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ. Ἐπειτα δὲ ζητεῖ νὰ δείξῃ τὰς διαφοράς, αἵτινες

ἀναφαίνονται ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ἣν οἱ ἄνθρωποι ἔχουν περὶ τοῦ Θεοῦ, διαφορὰς, αἵτινες, ὡς λέγει, προέρχονται τὸ μὲν ἐκ τῆς δυσχερείας τοῦ ζητήματος, τὸ δὲ ἐκ τῆς ἀφρητηρίας, ἐξ ἧς ἕκαστοι ὁρμῶνται πρὸς λύσιν αὐτοῦ, καὶ τῶν μεθόδων, τὰς ὁποίας εἶχον ἐν τῇ ἐρεῦνῃ. Διότι οἱ μὲν, ὡς λέγει, ὠρμήθησαν πρὸς τοῦτο ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐτῶν θρησκευτικῆς ἔμπειρίας, ἄλλοι ἀπὸ ξένων πίστεων καὶ φιλοσοφικῶν γνωμῶν, ἄλλοι ἀπὸ τῆς ἐρεῦνης τῶν θρησκευτικῶν πίστεων τῶν παντοίων λαῶν, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἄλλοι δὲ ἀπὸ ἄλλων λόγων.

Καὶ εὐρίσκει τὸ διαφέρον τοῦτο πρῶτον ἐν τῇ τάσει τοῦ ἀνθρώπου πρὸς λατρείαν θεῶν!

Μετὰ τοῦτο, παρ' ἄλλων πάντοτε τὴν γνώσιν λαμβάνων καὶ ἐν πολλοῖς διαστρέφων τὰ λεγόμενα, καὶ εἰς τὸ ἐπίπεδον τὸ ἰδικόν του καταβιβάζων, πειρᾶται νὰ κατατάξῃ τὰς περὶ τοῦ Θεοῦ θεωρίας τὰς μεχρι τοῦδε διατυπωθείσας, τὸν θεῖον δῆλον ὅτι καὶ τὸν διισμόν καὶ τὴν πανθεΐαν καὶ τὴν πανενθεΐαν καὶ τὴν ἀθεΐαν, ἔτι δὲ τὰς περὶ Θεοῦ ἀποδείξεις (σελ. 8 κ.ἐξ.). Ἐρχόμενος δὲ ἔπειτα εἰς περαιτέρω καθορισμὸν τοῦ ζητήματος καταλήγει εἰς τὸ ἐξῆς συμπέρασμα: Ἄκούσατε! Θεὸς εἶναι ἢ ἐνσωμάτωσις ἢ προσωποποίησις ἀξιῶν ὑπεριάτων, εἶναι ἢ ἰσχύς, ἢ ἀγαθότης καὶ ἢ ἀγάπη καὶ ἢ δικαιοσύνη καὶ ἢ προσωπικότης (σελ. 10), εἶναι ἢ ὑπὲρ-ψυχὴ, τὸ Θεῖον πλειότερον καὶ ἢ «προσωποποίησις ὄλων τῶν ὑπερόχων ὑπερθετικῶν» (σελ. 11)!!

Ἴνα δὲ διασαφήσῃ ἔτι μᾶλλον, ὡς λέγει, τὰ κατὰ τὴν ἐννοίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ, ἔρχεται μετὰ ταῦτα εἰς τὰ κατὰ τὴν γένεσιν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς. Καὶ ἀκούσατε! Ἀπορρίπτει τὴν θεωρίαν τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργίας τῆς ζωῆς διὰ μόνου τοῦ λόγου αὐτοῦ, δέχεται δὲ μετὰ τοῦ Bergson, ὡς λέγει, ὡς μόνην ὁρθὴν τὴν γένεσιν τῆς ζωῆς ἐκ τῆς ἀνοργάνου ὕλης διὰ τινος βαθμιαίας δημιουργικῆς ἀνελίξεως. Καὶ νομίζει, ἐξ ἄλλων πάντοτε ἀντλῶν, ὅτι—Ἄκούσατε!—ἢ ἀντίληψις αὕτη συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὴν τῆς Γραφῆς, ἅφ' οὗ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν «ὁ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται!» Καὶ ἐπιλέγει τὰ ἐξῆς: «Ταύτης τῆς ἀνελίξεως προῖδον εἶναι ἢ ζωὴ, εἶτα τὸ πνεῦμα, ἢ συνείδησις, ἢ κοινωνία, ἢ τέχνη, ἢ ἐπιστήμη, ἢ φιλοσοφία, ἢ θρησκεία, ἢ ἠθικὴ» (σελ. 11 κ.ἐξ., 14)!!

Ἄλλ' ἀκούσατε τὰ περαιτέρω!

Ἀφρητοῦ τῆς ἀνελίξεως, λέγει, γίνεται ἀρχικὴ τις ὁρμή. Εἰς τὸ ὅλον σύμπαν πρέπει καὶ δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀρχικὴ ὁρμὴ φερομένη πρὸς ὁργάνωσιν, τάξιν, συνάθροωσιν, ζωὴν καὶ πνεῦμα, ἵσως καὶ

πρὸς δικαιοσύνην—τὰς αἰωνίας ἀξίας—. Καὶ ἡ ἀρχικὴ ἰδανικὴ αὕτη τάσις καὶ δρμὴ εἶναι ὁ Θεός». Καὶ δὲν εἶναι ἐν ἐργεῖα ὁ Θεός, ἀλλὰ δημιουργικὴ ἐπενέργεια καὶ ἰδανικὴ τάσις πρὸς ἓνα σκοπὸν! Ὑπάρχει λοιπὸν, ἐπιλέγει, δύναμις τις ἐργαζομένη—θεμελιώδης τις παράγων ὀλοκληρώσεως, ὄργανώσεως, τελειοποιήσεως. Καὶ ὁ παράγων οὗτος εἶναι ὁ Θεός». (σελ. 15)!!

Οὕτω δὲ ριπαζόμενος ὁ Σακ. ἐν τῷ πελάγει τῶν παντοίων θεωριῶν, ὧν ἀγνοεῖ καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ περιεχόμενον καὶ τοὺς παλαιούς καὶ τοὺς νέους θιασώτας, καταλήγει εἰς τινὰ ἄτοπον ἀντίληψιν, καθ' ἣν—Ἄκούσατε!—ὁ Θεός εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ Σύμπαντος ἢ ψυχὴ τοῦ κόσμου καὶ ἡ πηγὴ τῶν ἰδανικῶν (σελ. 17 κ. ἐξ.). Ὡς ψυχὴ τοῦ κόσμου ὁ Θεός καὶ δημιουργὸς δύναμις καὶ πηγὴ τῶν ἰδανικῶν ἔλκει τὸν ἄνθρωπον εἰς συνδημιουργίαν πρὸς ἐποικοδόμησιν, τελειοποιήσιν καὶ ὀλοκλήρωσιν τοῦ ὑλικοῦ, πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ κόσμου, τὴν ἔλευσιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς (σελ. 19)!!

Ἄλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξάρωμεν τὴν ἀγνοίαν καὶ τὴν πλημμέλειαν, ἥτις δι' ὅλης διαφαίνεται τῆς διατριβῆς ταύτης, μάλιστα ἐν τοῖς περὶ τῶν θεωριῶν τῶν περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς παραδόξου ἐννοίας, τὴν ὁποίαν αὐτός, παρ' ἄλλων παραλαμβάνων, προσφέρει περὶ τοῦ ὑπερτάτου ὄντος;!!

Τὸν Θεόν, ὡς ἐγένετο ἤδη περιφανές, τὸ μὲν παριστᾷ ὡς τινὰ Ἐγκέλαδον ἢ Ἐριχθόνιον, διατριβόντα εἰς τὰ βάθη τοῦ Σύμπαντος, τὸ δὲ ὡς δύναμιν τινὰ ἄλλας παντοίας μεταλλάσσουσαν μορφάς. Καὶ τὴν περὶ τοῦ Θεοῦ παράδοξον ταύτην ἐννοιαν, ἐν τῇ ἀγνοίᾳ καὶ τῇ παραζάλῃ, προβάλλει εἰς τοὺς Ἕλληνας ὡς τὴν τελειοτάτην τῶν μέχρι τοῦδε διατυπωθεισῶν περὶ Θεοῦ θεωριῶν! Καὶ λέγει «Τὰ πράγματα εἰς τὸν κόσμον, ποταμοὶ καὶ ὄρη, ἄνθρωποι καὶ ζῶα, φυτὰ καὶ ἐρπετά, ἀστέρες καὶ ἀστερισμοὶ εἶναι μορφαὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἑνός, τοῦ Θεοῦ, ἢ δημιουργουμένη δὲ φύσις εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς θείας οὐσίας τοῦ δημιουργοῦ» (σελ. 8)!! Καὶ πάλιν ἀλλαγῶ λέγει, ὡς εἶπομεν, ὅτι «ἡ περὶ δημιουργικῆς ἐξελίξεως διδασκαλία δὲν εἶναι διάφορος τῆς Εὐαγγελικῆς, ἣν αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐκήρυσεν εἰπὼν «ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται» (σελ. 12)!!

Ἄλλ' εἶναι αὕτη ἡ τελειοτάτη περὶ τοῦ Θεοῦ ἀντίληψις!! Τοιαύτην δὲ ἀντίληψιν περὶ Θεοῦ, ἐρωτῶμεν, πανθεϊκὴν ἢ ἄθεον ἢ ὅπως ἄλλως θὰ ἠδύνατο αὕτη νὰ ὀνομασθῇ, ἔχει τὸ Εὐαγγέλιον; Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν ἀντίληψιν ταύτην πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ τὸ παρατιθέμενον χωρίον τοῦ Ἰωάννου (5, 17);!

Ἄλλα τὸν λόγον ἔχουν ἐνταῦθα καὶ ἄλλοι, ἡ Θεολογικὴ μάλιστα Σχολὴ καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Θρησκευμάτων καὶ τῆς Παιδείας!

Εἰς ἄλλας παραδοξολογίας του δὲν εἰσερχόμεθα. Ἐναγράφομεν μόνον τὰ ἑξῆς.

Ἐν σελ. 5 τὸ τοῦ Πλούταρχου (πρὸς Κολώτην, 31) «εὗροις δ' ἂν ἐπιὼν πόλεις ἀτειχίστους, ἀγραμμάτους, ἀβασιλεύτους, ἀοίκους, νομίσματος μὴ θεομένας, ἀπείρους θεάτρων καὶ γυμνασίων, ἀνιέρου δὲ πόλεως καὶ ἀθέου, μὴ χρωμένης εὐχαῖς μηδ' ὄρκοις μηδὲ μαντείαις μηδὲ θυσίαις ἐπ' ἀγαθοῖς μηδ' ἀποτροπαῖς κακῶν οὐδεὶς ἔστιν οὐδ' ἔστιαι γεγονώς θεατῆς», ὅπερ καὶ μετὰ πολλῶν σφαλμάτων ἀναγράφει, οὐχ ὁρθῶς ἐρμηνεύει ὁ Σακ. Λέγει δηλαδὴ ὅτι ὁ Πλούταρχος δηλοῖ ἐνταῦθα τὸ διαφέρον τῶν ἀνθρώπων πρὸς κατανόησιν τοῦ Θεοῦ, ἄλλο δὲ δεικνύει περιφανῶς τὸ χωρίον, τὴν ὁρμὴν, ἣτις ἤγαγε τοὺς ἀνθρώπους ἀρχῆθεν πρὸς τὴν λατρείαν τῶν θεῶν.

Ἐν σελ. 7 ἰσχυρότατα εἶναι καὶ πολλαχῶς ἡμαρτημένα, ὅσα λέγονται περὶ τῶν λόγων, οἵτινες ἤγαγον ἀρχῆθεν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν λατρείαν τῶν θεῶν.

Ἐν σελ. 8 παράδοξα εἶναι τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ θεϊσμοῦ, «Θεῖσμος εἶναι σύστημα θεΐζον, καθ' ὃ ὁ Θεὸς εἶναι πρόσωπον πέραν τοῦ κόσμου, πνευματικὸν ὄν, μεθ' οὗ εἶναι δυνατὸν νὰ ἔλθῃ τις εἰς στενὰς σχέσεις»!! Ἄξιος ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι καὶ ὁ λογικὸς κύκλος «Θεῖσμος εἶναι σύστημα θεΐζον»!!

Ἐν σελ. 10 λέγει ὁ Σακ. ὅτι «πολλοὶ τῶν φιλοσοφούντων ἐν τῷ περὶ Θεοῦ εἰς ἀμφιβολίαν καταλήγουσι καὶ τὴν πίστιν γεραίρουσιν». Ἄλλ' ἡ φιλοσοφία οὐδέποτε παύεται ζητοῦσα. Ταῦτα λέγει ἡ ἐπιστήμη, ὁ Σακ.!

Ἐν σελ. 16 διδάσκει ὁ Σακ. ὅτι τὰ «ιδανικὰ εἶναι μαγνῆται ἔλκοντες ἡμᾶς» καὶ ὅτι «πηγὴ αὐτῶν εἶναι ὁ Θεός, ὅστις τὴν ὁμοούσιον πρὸς αὐτὸν ψυχὴν μας ἄγει πρὸς συνδημιουργίαν πρὸς διαρκῆ τελειοποίησιν τοῦ κόσμου»! Ἄλλὰ πῶς δύναται νὰ εἶναι πηγὴ ζωῆς καὶ Θεὸς δημιουργὸς τὸ σύνολον τῶν ὑπερθετικῶν! Πῶς δὲ δύναται καὶ τὴν ψυχὴν νὰ ἄγῃ εἰς συνδημιουργίαν;! Περὶ τούτων ἀτυχῶς οὐδὲν λέγει ὁ Σακ.! Ἄλλὰ θὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ φιλοσοφικὰ ταῦτα πομφολυγοπαφλάσματα—ἐνθυμούμεθα πάλιν τὸν Ἀριστοφάνην—τοῦ Σακ.!!

Καί, ὅπως εἶπομεν, εἶναι καὶ ταῦτα ἐκ ξένων βιβλίων εἰλημμένα. Παραπέμπομεν προχειρότατα τὸν ἀναγνώστην μας εἰς τοῦ Patrick τὴν

Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν φιλοσοφίαν (Introduction to philosophy, 1935, σελ. 395 κ.έξ.), ἐνθα λέγονται καὶ ταῦτα: «*God means in human experience—the personification of all our superlative excellences*», «*The Over-Soul*» — «*The divine-More*» — «*God is the soul of the world, the source of our moral religious and aesthetic ideals*». Ἄλλ' ἀρκοῦν ταῦτα πρὸς τὸ παρόν. Θὰ ἐπανέλθωμεν προσεχῶς!

Γ. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΑ ΤΟΥ ΣΑΚ.

Ἄλλ' οὐ μόνον διὰ τὰ ἄπειρα ἐπιστημονικὰ σφάλματα ἔχει τις νὰ ἐγκαλέσῃ τὸν Σακ., ἀλλὰ καὶ διότι τὰ τῶν ἄλλων παραλαμβάνων καὶ πολλαχῶς διαστρέφων προφέρει ὡς ἴδια. Μαρτυροῦν πρῶτα τὰ ψυχολογικά του βιβλία, τὰ ὅποια, ὡς ἐλέχθη, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ κλέμματα καὶ συμπιλήματα ἐκ ξένων συγγραμμάτων.

Ἐξαίρομεν ἐλάχιστα ἐξ ἐκείνων, ὅσα ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ψυχολογιῶν ἔχει παραλάβει, καὶ δὴ

α) διδάγματα, οἷα τὰ περὶ τῆς φιλοσοφικῆς ψυχολογίας, τὰ περὶ ψυχῆς καὶ τῶν περὶ αὐτῆς θεωριῶν, τὰ περὶ τοῦ ἐγκεφάλου ὡς ἔδρας καὶ ὄργάνου τῆς ψυχῆς, τὰ περὶ ψυχῆς τῶν φυτῶν (σελ. 12), τὰ περὶ παραψυχολογίας, τὰ περὶ τῆς σχέσεως τῆς ψυχολογίας πρὸς τὰς ἄλλας ἐπιστήμας, τὰ περὶ Comte καὶ τῶν κατὰ τῆς αὐτοπαρατηρησίας ἀντιρρήσεων αὐτοῦ, τὰ περὶ ἐνοράσεως, τὰ περὶ τῶν κριτηρίων, τὰ περὶ τῆς ἀμοιβαίας σχέσεως σώματος καὶ ψυχῆς, τὰ περὶ Ἀλκμέωνος καὶ Gall, τὰ περὶ Δημοκρίτου καὶ Γαληνοῦ, τὰ περὶ τῆς κληρονομικότητος καὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, τὰ περὶ ἐνεδράσεως τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν καὶ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους καὶ τὰ περὶ προσοχῆς καὶ τῶν ἰδιοτήτων αὐτῆς, τὰ περὶ ἐποπτεῶν, τὰ περὶ μνήμης καὶ τῆς πειραματικῆς ἐρεῦνης αὐτῆς, τὰ περὶ ἀμνησίας καὶ ὑπερμνησίας καὶ παραμνησίας, τὰ περὶ φαντασίας, τὰ περὶ ὄνείρων, τὰ περὶ διανοήσεως, τὰ περὶ χαρακτῆρος καὶ πλεῖστα ἄλλα·

β) ἐπιστημονικοὺς ὄρους, ἐν οἷς καὶ οἱ ἐπόμενοι: τηλεκινήσια, τηλεπλασία, θυμοκρατικὴ θεωρία, αὐτοπαρατηρησία, ἑτεροπαρατηρησία, ὑποκείμενον τοῦ πειράματος, κινησιογραφικὴ συσκευή, περιτροπαί, ἰδιοσυγκρασία, παλινδρομήσεις, ἀκτινοβολία (irradiation), βαλβίς, ἀκμή, ὄριον διαφορᾶς αἰσθήματος, ἀκμή συναισθήματος, ταχυσκόπιον, ἀμφωπία, ἀμφωπικὴ παράλλαξις, γνώμων ὀπτικός, ἐπάλλαξις δακτύλων, κρουπτομνησία, ἀμνησία προϊοῦσα, ἀνθυποβολή, κατάληψις, ἄπειροι ἄλλοι.

“Οτι δὲ τὰ διδάγματα ταῦτα, ὅπως καὶ οἱ ὄροι ὑπὸ ἄλλων εἰσήχθησαν, εἶναι γνωστὸν εἰς πάντας, ὅσοι καὶ ἄλλων γνωρίζουν καὶ τοῦ Βορέα μάλιστα τὰ βιβλία, ὄχι μόνον τὴν Ψυχολογίαν, ἀλλὰ καὶ τὰλλα Ἀκαδημεικὰ του καὶ τὰ Ἀνάλεκτα.

Καὶ οὐ μόνον τὰ Ἑλληνικὰ βιβλία ἔχει συλήσει ὁ Σακ., ἀλλὰ καὶ τὰ Ἀμερικανικά. Καὶ τὰ ἐρωτήματα δὲ κατὰ μίμησιν ἀναγράφει τῶν Ἀμερικανικῶν βιβλίων καὶ τὰς ἀσκήσεις τὰς συναπτομένας καὶ τὰ λεξιλόγια καὶ ὅτι ἄλλο.

Ἄλλ’ ὡς περιορισθῶμεν εἰς ἓν παράδειγμα.

Τοῦ λόγου, ὅστις ἐπιγράφεται «*Ἡ σημασία καὶ αἱ κατευθύνσεις τῆς σύγχρονης ψυχολογίας*», καὶ τὸν ὅποιον εἶπεν ὁ Σακ. ἀρχόμενος τῶν μαθημάτων του ἐν τῇ ἔδρᾳ τῆς ψυχολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ἣτις ἰδρύθη χάριν αὐτοῦ, ἡ ὅλη ὑπόθεσις εἶναι εἰλημμένη ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Woodworth, Καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Columbia τῆς Νέας Ὑόρκης, ὅπερ τῷ 1931 ἐκδοθὲν ἐπιγράφεται «*Contemporary Schools of Psychology*», ἐν πολλοῖς κατὰ λέξιν.

Ὡς ὁ Woodworth, πέντε διακρίνει καὶ ὁ Σακ. θεωρίας καὶ σχολὰς τῆς ψυχολογίας, 1) τὴν τῆς καθαρᾶς ἐμπειρίας (Existential Psychology), 2) τὴν τῆς συμπεριφορᾶς ἢ ἀντικειμενικὴν (Behaviorism), 3) τὴν μορφολογικὴν (Gestalt psychology), 4) τὴν τῆς ψυχικῆς ἀναλύσεως (Psychoanalysis) καὶ 5) τὴν ὁρμικὴν (Hormic, purposive psychology). Ἀναπτύσσει δὲ τὰ κατὰ τὰς σχολὰς ταύτας καὶ τοὺς ὁπαδοὺς αὐτῶν, ὅπως ὁ Ἀμερικανὸς ψυχολόγος, ἐξ οὗ παραλαμβάνει τὰ κύρια διδάγματα (Πρβλ. Σακ., σελ. 11 κ.ἑξ., 12 κ.ἑξ., 13 κ.ἑξ., 14 κ.ἑξ., 15 καὶ Woodworth, σελ. 38 κ.ἑξ., 43 κ.ἑξ., 93 κ.ἑξ., 126 κ.ἑξ., 182 κ.ἑξ.).

Ὅπως δὲ ὁ Woodworth, διακρίνει ὁ Σακ., καὶ μεσευούσας σχολὰς καὶ ψυχολόγους ἔξω τῶν σχολῶν, ὅπου ἀκριβῶς, καθ’ ὃν τρόπον παρὰ τῷ Ἀμερικανῷ ψυχολόγῳ, ἀναγράφονται καὶ τῶν Ἀγγλῶν Spearman καὶ C. S. Myers τὰ ὀνόματα (Πρβλ. Σακ., σελ. 16 Woodworth, σελ. 207) καὶ τοῦ Ἑλβετοῦ Ed. Claparède (Σακ. σελ. 16 Woodworth, 209) καὶ τῶν Γερμανῶν Wundt, Stumpf, G. Müller, F. Krüger, W. Stern, E. Jaensch, D. Katz (Σακ. σελ. 16 κ.ἑξ. Woodworth, σελ. 209 κ.ἑξ.) καὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ V. Benussi καὶ S. de Sanctis καὶ Kiesow (Σακ., σελ. 17 Woodworth, σελ. 210) καὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ Binet, Piéron καὶ G. Dumas (Σακ., σελ. 17 Woodworth, σελ. 211 κ.ἑξ.) καὶ τῶν ἐν τῇ Σοβιετικῇ Ρωσίᾳ ὁπαδῶν τοῦ

Καρόλου Marx, ἐν οἷς ὁ Κ. Ν. Kornilof (Σακ., σελ. 17 κ.ἑξ. Woodworth, σελ. 213).

Καὶ κρίσιν δὲ περὶ τῶν σχολῶν τούτων ἐκφέρει ὁ Σακ. ἐπὶ τὰ ἴχνη χωρῶν τοῦ Woodworth καὶ ἀντιγράφων αὐτὸν (Προβλ. Σακ., σελ. 18 κ.ἑξ. Woodworth, σελ. 217 κ.ἑξ.).

«Οὕτως ἀταλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας καὶ ἐπὶ τὰ ἐτοιμα μᾶλλον τρέπονται», τὸ τοῦ Θουκυδίδου (Α, 20), θὰ ἔλεγέ τις ἀγανακτῶν. Ἄλλ' ἡμεῖς ἀπλῶς καταγγέλλομεν τὰ πράγματα!

Εἰς τὰ ἄλλα βιβλία τοῦ Σακ. δὲν ἐρχόμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος. Εἴπομεν δὲ ἤδη ὅτι καὶ τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐννοίας αὐτοῦ παράδοξα διδάγματα ὁ σοφὸς οὗτος ἐξ ἄλλων βιβλίων ἔχει συλήσει!

Δ' ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΣΑΚ.

α) ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΓΝΩΣΙΣ

Ἄλλ' οὐ μόνον ἐν τῇ ψυχολογικῇ καὶ τῇ φιλοσοφικῇ στοιχειώσει ἐλέγχεται τοιοῦτος ὁ Σακ., ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ *φιλολογικῇ* καθόλου *καταρτίσει*.

Θέλετε νὰ μάθετε ποίαν ἔχει τῶν *Ἑλλήνων συγγραφέων γνῶσιν* ὁ ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖον ἡ ἀσυνειδησία ἔταξε νὰ διδάσκη φιλοσοφίαν καὶ νὰ ἐρμηνεύῃ τὸν Πλάτωνα, τὸν Ἀριστοτέλην, τὸν Πλωτῖνον, τοὺς ἄλλους Ἑλληνας συγγραφεῖς, καὶ νὰ ἐκφέρει γνῶμας προκειμένου περὶ ἐκλογῆς καθηγητῶν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς φιλολογίας;! Κρίνετε ἐκ τῶν ὀλίγων παραδειγμάτων, τὰ ὁποῖα παραθέτομεν κατωτέρω.

Ἐν Γεν. Ψυχ., σελ. 90 γράφει—Ἀκούσατε!—«Ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ περὶ τῶν ζῴων ἱστορ.» Ἀλλὰ τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκεῖνο ἐπιγράφεται «Αἱ περὶ τὰ ζῶα ἱστορίαι»!

Αὐτόθι, σελ. 176, περὶ θυμοῦ ὀμιλῶν λέγει ὅτι ὁ Ὀράτιος ἐχαρακτήρισεν αὐτὸν ὡς βραχεῖαν παραφροσύνην. Ἀλλὰ πρῶτος καὶ μόνος ὁ Ὀράτιος ἐχαρακτήρισε τὸν θυμὸν ὡς μανίαν καὶ παραφρονύνην;! Ἄγνοεῖ ὁ Σακ. τὰ τῶν Ἑλλήνων! Ἄγνοεῖ τὸ τοῦ Εὐήνου ἐκεῖνο

Πολλάκις ἀνθρώπων ὀργῇ νόον ἐξεκάλυψε
κρυπτόμενον, μανίης πουλὸ χερσιότερον;!

Καὶ τὸ τοῦ Φιλήμονος

Μαινόμεθα πάντες, δπότ' ἀν ὀργιζώμεθα;!

Καὶ τὸ πολὺ παλαιότερον τοῦ Εὐριπίδου

Ἔξω γὰρ ἔργης πᾶς ἀνὴρ σοφώτερος;!

Ἄγνοεῖ καὶ ὅσα ἄλλα περὶ τούτου τοῦ ζητήματος διδάγματα τῆς ἑλληνικῆς σοφίας καὶ ὑπ' ἄλλων μνημονεύονται καὶ ὑπὸ τοῦ Στοβαίου ἐν τῷ Ἀνθολογίῳ!

Ἄλλὰ θὰ εἴπῃ ἴσως ὅτι οὐδεμίαν ὑπέχει αὐτὸς τοῦ πράγματος τούτου εὐθύνην. Πταίει ἐκεῖνος, ἐκ τοῦ ὁποίου παρέλαβε τοῦτο τὸ δίδαγμα!!

Αὐτόθι, σελ. 346, σημ. 1, τὸ περιθρύλητον τοῦ Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον (18) «ἂ μὲν ἐπίστασαι, ταῦτα διαφύλαττε ταῖς μελέταις, ἂ δὲ αἰὲ μὲν ἀθηκας, προσλάβανε ταῖς ἐπιστήμαις» ἀναγράφει ὅπως τεταραγμένον καὶ παρηλλαγμένον καὶ δὴ ἄνευ ἀκριβοῦς παραπομπῆς, οὕτως Ἀκούσατε! («Προβλ. καὶ Ἰσοκρ. πρὸς Δημόνικον «ἂ μὲν ἀγνοεῖς προσλάβανε ταῖς ἐπιστήμαις, ἂ δὲ γινώσκεις ταῖς μελέταις διαφύλαττε»)! Κροτήσατε χεῖρας!

Αὐτόθι σελ. 405, σημ. 1, τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους «τίνος μὲν οὖν τῶν τῆς ψυχῆς ἐστὶν ἡ μνήμη, φανερόν, ὅτι οὐπερ καὶ ἡ φαντασία» (Π. μνημ. καὶ ἀναμν. 1,450 A 22), ἀναγράφει ἀδιανόητον καὶ ἄνευ παραπομπῆς πάλιν ὡδε: «τῶν τῆς ψυχῆς ἐστὶν ἡ μνήμη φανερόν ὅτι οὐπερ ἡ φαντασία»!!

Ἄλλ' ὑπάρχουν καὶ ἄλλα!

Αὐτόθι, σελ. 407, τὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν Φαίδρω (245 A) «ὅς δ' ἂν ἄνευ μανίας Μουσῶν ἐπὶ ποιητικὰς θύρας ἀφίκηται, πεισθεὶς ὡς ἄρα ἐκ τέχνης ἱκανὸς ποιητὴς ἐσόμενος, ἀτελής αὐτὸς τε καὶ ἡ ποίησις ὑπὸ τῆς τῶν μαινομένων ἢ τοῦ σωφρονοῦντος ἠφρανίσθη», ἀναγράφει ὡς ἐξῆς: Ἀκούσατε! «ὅς δ' ἂν ἄνευ μανίας μουσῶν ἐπὶ Τυρρηρικὰς θύρας ἀφίκηται, πεισθεὶς ἄρα ὡς ἐκ τέχνης ἱκανὸς ποιητὴς ἐσόμενος ἀτελής τε αὐτὸς καὶ ἡ ποίησις»!! Θαυμάσατε τὸ βάθος τῆς ἑλληνομαθείας!!

Αὐτόθι, σελ. 437, μνημονεύει τοῦ Ἀριστοτέλους Φυσιογνωμονικήν. Ἄλλὰ Φυσιογνωμονικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους δὲν ὑπάρχει, Φυσιογνωμονικὰ μόνον φέρονται ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ φιλοσόφου, δὲν εἶναι δὲ καὶ ταῦτα γνήσια, ἀλλ' ὁρμῶνται ἀπὸ τῆς Περιπατητικῆς Σχολῆς, ὅπως εἶναι γνωστὸν εἰς πάντας!!

Αὐτόθι, σελ. 518, σημ. γράφει: «Προβλ. «πάσσαλος πασσάλῳ ἐκκρούεται καὶ ἕξις ἕξει ὑπερνεκᾶται» (Ἔρασμος)»! Ἄγνοεῖ δηλαδὴ ὅτι ἡ ρῆσις πάταλος πατιάλῳ ἐκκρούεται εἶναι τῶν Ἑλλήνων!! Πάντες οἱ φιλόλογοι γνωρίζουν τὸ τοῦ Συνεσίου (Ἐπ. 45 «οἱ πάταλοι

γὰρ παιτάλοις ἐκκρούονται») καὶ τὸ τοῦ Πολυδεύκου (10, 56 «ἤλω τὸν ἦλον, παιτάλω τὸν πάταλον») καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα!

Αὐτόθι, σελ. 538, τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους (Γ 7, 1113 β, 15 κ.έξ.) «Ἡ—τὸν ἄνθρωπον οὐ φατέον ἀρχὴν εἶναι οὐδὲ γεννητὴν τῶν πράξεων ὥσπερ καὶ τέκνων» ἐρμηνεύων λέγει «ὁ Ἀριστοτέλης—διεκήρυξεν, εἰπὼν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι—ἀρχὴ καὶ γεννητὴς τῶν ἰδίων πράξεων ὥσπερ τις τέκτων»!! Ἀλλὰ μὴ σπεύδετε!

Ἐν Ψυχ. Εφ., σελ. 17, τὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν Θεαιτήτῳ (146 Β) «ἡ νεότης εἰς πᾶν ἐπίδοσιν ἔχει» ἀναφέρει εἰς τὸν Κλεόβουλον τὸν ἐκ τῶν ἑπτὰ σοφῶν!

Αὐτόθι, σελ. 232, τὸ «ὁ σὺ μισεῖς, ἐτέρω μὴ ποιήσης» ἀναγράφει ὡς τὸν χρυσοῦν κανόνα τοῦ Σωτήρος!! Ἀγνοεῖ προδήλως ὅτι χρυσοῦς κανὼν τοῦ Σωτήρος ἐν τῇ Ἠθικῇ εἶναι μόνον τὸ «ὅσα ἂν θέλητε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς» (Ματθ. ζ, 12, Λουκ. στ, 31)!! Οἷα ἀφέλεια!

Ἐν Λόγοις, 1939, σελ. 11, ὁμιλεῖ περὶ ἀνακαλύψεως τῶν ἐλληνικῶν κλασσικῶν σπουδῶν, ἧτις ἐπήνεγκε τὴν ἀναγέννησιν τῆς Εὐρώπης καὶ ὅλου τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ πρόκειται πράγματι περὶ ἀνακαλύψεως τῶν ἐλληνικῶν σπουδῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους; Δὲν εἶναι εἰς πάντας γνώριμον ὅτι οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς ἐνέπνευσαν τοὺς Ρωμαίους, δι' αὐτῶν δὲ ἐπεκοινώνησαν κατ' ἀρχὰς καὶ οἱ ἄλλοι οἱ ἐν τῇ Δύσει πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλως καὶ διὰ τῶν Ἑλλήνων σοφῶν, οἵτινες ἐκ τοῦ Βυζαντίου καὶ πρὸ τῆς Ἀλώσεως καὶ μετ' αὐτὴν ἦλθον εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐν πρώτῃ μοίρᾳ συνετέλεσαν εἰς τὴν Ἀναγέννησιν καὶ τὴν δημιουργίαν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ;!!

Ἐλέγχουν δὲ καὶ τὰ περὶ τὰς παραπομπὰς ἀστοχίματα τὴν ἀμάθειαν τοῦ Σακ. Ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων ἄλλοτε θὰ εἰπώμεν διὰ μακρῶν.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ὄχι μόνον εἰς τὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων κακῶς παραπέμπει ὁ Σακ., ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ νεώτερα. Οὕτως ἐν σελ. 76, σημ. 1, παραπέμπει εἰς Ἀπ. Μακράκη, Ψυχολογίαν, σελ. 196, ἐνῶ τοιοῦτον βιβλίον δὲν ὑπάρχει, ὑπάρχει δὲ μόνον Εἰσαγωγή εἰς τὴν φιλοσοφίαν, Ψυχολογία καὶ Λογική, 1876, ὅπου ἐν σελ. 196 ἀναγράφεται τὸ χωρίον, περὶ οὗ λέγει ὁ Σακ.!

β) ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΔΑΜΑΝΤΕΣ

Θέλετε τώρα νὰ θαυμάσετε ἔτι μᾶλλον καὶ τὴν περὶ τὰ μέτρα δεινότητα τοῦ Σακ., τὴν ὁποίαν εἶδομεν καὶ πρότερον ; Ἴδου ὀλίγα παραδείγματα.

Ἐν Γεν. Ψυχ., σελ. 208, τὸ ἐν Ὀδυσείᾳ (ζ, 1 κ.έξ.)
ὡς ὁ μὲν ἔνθα καθεῦθε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεὺς
ὑπνῶ καὶ καμάτῳ ἀρημένος· αὐτὰρ Ἀθήνη
ῥῆε' ἐς Φαιήκων ἀνδρῶν δῆμόν τε πόλιν τε
οὐδ' ἐμὴν τῶν μέτρων ἔχων αἴσθησιν δις ἡμαρτημένον ἀναγράφει ᾧδε

ὡς ὁ μὲν ἔνθα καθεῦθε δῖος πολύτλας Ὀδυσσεὺς
ὑπνῶ καὶ καμάτῳ ἀρημένος· ἀτὰρ Ἀθήνη!!

Ἀλλὰ περὶ τούτου εἶπομεν καὶ ἀνωτέρω.

Αὐτόθι, σελ. 292, γράφει «νοῦς ὄρα καὶ νοῦς ἀκούει κατὰ τὸ γνωστόν λόγιον». Ἀλλὰ ταῦτα δὲν εἶναι τὸ γνωστόν λόγιον, ἀλλὰ τὰ τοῦ Ἐπιζάρμου·

Νοῦς ὄρη καὶ νοῦς ἀκούει, τᾶλλα κωφὰ καὶ τυφλά!
(Diels, Fr. d. Vors. I, 123).

Αὐτόθι, σελ. 520. Τὸ τοῦ Εὐριπίδου (ἐν Μηδείᾳ)
καὶ μανθάνω μὲν οἷα δρᾶν μέλλω κακά,
ἂν καὶ χαρακτηρίζει ὡς πολυθρόλυτον, ἀγνοεῖ πράγματι, ἀναγράφει δὲ
καὶ ἔλλιπῶς καὶ ἀμέτρως καὶ ἄλλως ἐσφαλμένως, ὡς ἑξῆς·
ὄρω οἷα δρᾶν μέλλω κακά!

Αὐτόθι, σελ. 538, σημ. 1, τὸ τοῦ Αἰσχύλου ἐν Προμ., στιχ. 103
τὴν πεπρωμένην σε χρῆ
αἴσαν φέρειν ὡς ρᾶστα, γινώσκονθ' ὅτι
τὸ τῆς ἀνάγκης ἔστ' ἀδῆριτον σθένος
ἀναγράφει ὡς πεζὸν καὶ μετὰ πολλῶν σφαλμάτων ᾧδε·
Ἴδέτε καὶ θαυμάσατε!

«τὴν πεπρωμένην χρῆ αἴσαν φέρειν ὡς ρᾶστα
γινώσκονθ' ὅτι τὸ τῆς ἀνάγκης ἔστ' ἀδῆριτον σθένος»!!

Αὐτόθι, σελ. 540, σημ. 1, τὸ τοῦ Κλεάνθου τοῦ Στωικοῦ
(ἐν τῷ ὕμνῳ τῷ πρὸς τὸν Δία)

Οὐδέ τι γίγνεται ἔργον ἐπὶ χθονὶ σοῦ δίχα, δαῖμον,
οὔτε κατ' αἰθέριον θεῖον πόλον οὔτ' ἐνὶ πόντῳ
ἀναγράφει ᾧδε·
οὐδέ τι γίγνεται ἐπὶ χθονὶ σοῦ δίχα δαῖμον

οὔτε κατ' αἰθέριον θεῶν πόλον οὔτ' ἐνὶ πόντῳ!!

Ἄμετρον δῆλον ὅτι καὶ ἄλλως ἠμαρτημένον!!

Αὐτόθι τὸ τῶν Στωικῶν

Ἄγου δὲ μ', ὦ Ζεῦ καὶ σύ γ' ἦ Πεπρωμένη,

ὅποι ποθ' ὑμῖν εἶμι διατεταγμένος·

ὡς ἔψομαι γ' ἄσικνος· ἦν δὲ μὴ θέλω,

κακὸς γενόμενος οὐδὲν ἤττον ἔψομαι·

ἀναγράφει ὡς περὶ καὶ δὴ καὶ μετὰ ὀρθογραφικῶν σφραλισμάτων ὧδε·

«Ἄγου δὲ μ' ὦ Ζεῦ καὶ σύ γ' ἦ Πεπρωμένη

ὅποι ποθ' ὑμῖν εἶμι διατεταγμένος ὡς

ἔψομαι γ' ἄσικνος, ἦν δὲ μὴ θέλω κα-

κὸς γενόμενος οὐδὲν ἤττον ἔψομαι.»

Αὐτόθι τὸ γνωσιότατον ἐκεῖνο ἐλεγεῖον

ἢ τὸ φέρον σε φέρει, φέρε καὶ φέρου· εἰ δ' ἀγανακτεῖς

καὶ σαυτὸν λυπεῖς καὶ τὸ φέρον σε φέρει

τὴν μετρικὴν καὶ τὴν γραμματικὴν ἀγνοῶν, ἀναγράφει ὧδε·

ἢ τὸ φέρον σὲ φέρει φέρε καὶ φέρου·

εἰ δ' ἀγανακτεῖς καὶ σαυτὸν λυπεῖς καὶ

τὸ φέρον σὲ φέρει!!!

Αὐτόθι, σελ. 569, τὸ λεγόμενον τῶν Πυθαγορείων

πῆ παρέβην; τί δ' ἔρρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

ἀναγράφει ἄμετρον καὶ ἄλλως τεταραγμένον ὡς ἑξῆς·

«τί δ' ἔρρεξα; πῆ παρέβην; τί δέ μοι δέον οὐκ

ἐτελέσθη;»!! Θαυμάσατε καθηγητὴν Πανεπιστημίου!!

Καὶ σημειωτέον ὅτι ἐπαναλαμβάνει καὶ ἀλλαχοῦ καθ' ὅμοιον τρόπον τὸ σφάλμα! Οὕτως ἐν Ψυχ. τοῦ παιδός, σελ. 36.

Καὶ τώρα τὸ στεφάνωμα!!

Ἐν τῇ Κοινωνιολογίᾳ του, σελ. 120, τὰ τοῦ Ἐκτορος πρὸς τὴν Ἄνδρομάχην

ἀλλ' εἰς οἶκον ἰούσα τὰ σαυτῆς ἔργα κόμιζε,

ἰστόν τ' ἠλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε

ἔργον ἐποίχεσθαι· πόλεμος δ' ἀνδρεςσι μελήσει·

(Ἰλ. Ζ, 490 κ.ἑξ.), τὰ ὅποια φέρονται καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσειᾷ ὡς λόγοι τοῦ Τηλεμάχου πρὸς τὴν Πηνελόπην (α 355 κ.ἑξ.), ἀναγράφει ὁ Σακ. ὡς ἑξῆς· «Πρὸβλ. ἀπάντησιν Τηλεμάχου πρὸς Πηνελόπην, εἰπόντος·

ἰούσα εἰς οἶκον τὰ σαυτῆς ἔργα κόμιζε, ἰστόν τ'

ἠλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε ἔργον

ἐποίχεσθαι· μῦθος δ' ἀνδρεσσι μελήσει»

Οὕτω δὲ συνταράσσει τὰ πάντα. Διότι ὄχι μόνον ἐσφαλμένως μετρικῶς γράφει («λοῦσα εἰς οἶκον») καὶ κάκιστα χωρίζει τοὺς στίχους, ἀλλὰ καὶ κακῶς παραθέτει τὰ ἔπη ὡς λόγον πεζόν. Ἐπειτα ἀντὶ τῆς Ἰλιάδος παραπέμπει εἰς τὴν Ὀδύσειαν, ὅπου τὸ χωρίον ἀθετεῖται ὑπὸ τῆς Κριτικῆς!

Ἄλλ' εἶναι ταῦτα, ἐρωτῶμεν, ἀκαδημαϊκοῦ διδασκάλου διδάγματα, ἵστις τῇ προιάσει *Καθηγητῶν Πανεπιστημίου*—σοφῶν καὶ εὐσυνειδήτων!—ἐτάχθη νὰ διδάσκη πανεπιστημιακὰ μάθήματα ;!

Υ) ΓΛΩΣΣΙΚΟΙ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΙ ΚΑΙ ΑΛΛΑΙ ΑΤΑΣΘΑΛΙΑΙ

Ἄλλ' εἶναι καιρὸς καὶ τῆς γλωσσικῆς καὶ τῆς ἄλλης ἀτασθαλίας τοῦ Σακ. νὰ παραθέσωμεν ὀλίγα παραδείγματα, ἵνα ἔτι μᾶλλον θαυμάσῃ τὸ Πανελλήνιον τὴν ἐπιστημονικὴν τοῦ ἀνθρώπου πανοπλίαν καὶ φρίξῃ διὰ τὴν ἀμάθειαν.

Ἐν Ὑπομνήματι πρὸς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 1939, σελ. 6, γράφει ὁ Σακ. τὰ ἐξῆς· «Τῷ 1926 διωρίσθη τὸ πρῶτον Καθηγητὴς τῆς Παιδαγωγικῆς ἀπολυθεῖς μετ' ἄλλων συναδέλφων», ἅτινα μαρτυροῦν τὸ βάθος τῆς περὶ τοὺς λόγους δεινότητος τοῦ ἀνθρώπου! Πρῶτον δὴλα δὴ ἀπελύθη καὶ ἔπειτα διωρίσθη!! Αὐτὰ λέγουν ὅσα γράφει!

Ἐπιβεβαιῶν δὲ τὸ σοφὸν ἐκεῖνο «δὶς ἑξαμαρτεῖν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ» ἐπαναλαμβάνει τὸ σφάλμα ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι τοῦ Ὑπομνήματος γράφων· «Τῷ 1927 ἀναδιωρίσθη μὴ δυνηθεῖς νὰ ἀναλάβω τὰ καθήκοντά μου»!!

Ἀκούσατε καὶ μὴ γελάτε!!

Ἄλλ' ἀκούσατε καὶ ἄλλα τερατώδη!

Ἐν *Ψυχ. παιδ.* (ἔκδ. 3η, 1935), σελ. 335, γράφει· «Ὀμιλῶν τις περὶ ἠθικῆς δὲν ἔπεται ὅτι τὰς ἠθικὰς του γνώσεις—θέτει εἰς προᾶξιν»!! Καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὸ σφάλμα καὶ ἀλλαχοῦ!!

Ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ, σελ. 40, λέγει· «Τρεῖς εἰς Ἀθήνας τελεταὶ ἐγένοντο κατὰ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ παιδίου ὑπὸ τοῦ πατρὸς» ἀντὶ τοῦ ἐγένοντο! Ἐγένοντο ἐκάστοτε κατὰ τὰ νενομισμένα, ὦ ἄνθρωπε!

Ἐν *Γεν. Ψυχ.*, σελ. 69, γράφει· «Περὶ πάντων θὰ ἀσχοληθῶμεν», ἀγνοῶν προδήλως τοὺς κανόνας τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, ἧτις λέγει «περὶ πάντα ἀσχολοῦμαι»!!

Ἐν *Ψυχ. Ἐφήβου*, σελ. 35, λέγει—Ἀκούσατε!—«Εἰς τὴν Ἀμερικὴν ΠΡΟ δεκαπενταετίας ἴδιον μάθημα διδάσκεται» ἀντὶ τοῦ ΑΠΟ δεκαπενταετίας!! Φοίξτε!

Αὐτόθι, σελ. 198, γράφει «Ἐμφορεῖται ὑπὸ θρησκευτικοῦ τόνου», κακῶς, ἀντὶ τοῦ Ἐμφορεῖται θρησκευτικοῦ τόνου, ὅπερ εἶναι τὸ ὀρθόν!!

Αὐτόθι, σελ. 313, λέγεται «Ἐξ ἐρευνῶν παρὰ διαφόρων ἐπιστημόνων» ἀντὶ τοῦ Ἐξ ἐρευνῶν διαφόρων ἐπιστημόνων!!

Ἐν *Κοινωνιολ.*, σελ. 18, ἀναγινώσκω «Ἡ μίμησις εἶναι αἰτία τοῦ ὁμοίως πράττειν τῶν ἀνθρώπων»!! Ἀκούσατε!

Αὐτόθι, σελ. 18, λέγεται πάλιν πλημμελῶς «Ἡ μονογαμία ἐπιφέρει ἔνωση τῶν οἰκογενειακῶν σχέσεων ἢ ἡ πολυγαμία»!! Ἀπαράμιλλον!

Θαυμασιώτατον εἶναι καὶ τὸ ἐν τῇ διατριβῇ «Ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ», σελ. 11, λεγόμενον «Ἄν βεβαίως ὁ Θεὸς ἴστατο εἰς τι μέρος κατὰ τινα χρόνον καὶ διέτασσε «γεννηθῆτω φῶς» καὶ ἐγένετο φῶς, τοῦτο δὲ συμβιβάζεται μὲ τὰς ἀπόψεις τῶν ἐπιστημόνων κλπ.». Ἡ εἶναι ἀνάγκη σχολίων! Δὲν εἶναι καταφανὴς ἡ ἀμάθεια;! Πρῶτον «γεννηθῆτω»! Ἐπειτα τὸ ὄλον φρενῶν ταραχή!!

Αὐτόθι, σελ. 381, γράφει «ἔστε ψύχραιμοι» ἀντὶ τοῦ «ἔστε ψύχραιμοι»!!

Ἀλλὰ τῶν τοιούτων ἀμαρτημάτων ἄπειρος εἶναι ὁ ἀριθμὸς!!

Καὶ τώρα ἐρχόμεθα εἰς τὴν κακὴν μεταγραφὴν τῶν ξένων ὀνομάτων καὶ τοὺς ἀφορήτους ξενισμοὺς καὶ τὰς ἄλλας ἀνακρίβειας.

Ἐν *Γεν. Ψυχ.*, σελ. 8, γράφει ἡ Σχολὴ W u t s b u r g, ἀντὶ τοῦ W ü r z b u r g, καὶ ἄλλα πρὸς ταῦτα παραπλήσια!

Αὐτόθι, σελ. 50, γράφει W. Stern, *General Psychology*, 1935, ἐνῶ τὸ βιβλίον ἐγράφη γερμανιστὶ καὶ ἐπιγράφεται *Allgemeine Psychologie*! Ἐὰν δὲ ὁ Σακ. εἶχεν ὑπ' ὄψει ἀγγλικὴν μετάφρασιν, ὄφειλε νὰ τὸ δηλώσῃ.

Αὐτόθι, σελ. 77, γράφει πάλιν Bergson, *Creative evolution*. Εἶναι δὲ τὸ γνωστὸν βιβλίον τοῦ Bergson *Evolution créatrice*. Ἀλλὰ θὰ εἴπη τις ἴσως ὅτι δὲν πταίει ὁ ἄνθρωπος. Πταίου ἀί πηγαί, ἐξ ὧν λαμβάνει τὰς γνώσεις!! Κρατεῖτε τὸν γέλωτα!!

Αὐτόθι, σελ. 90, γράφει *attavismus* ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *atavismus*! Λατινομάθεια!!

Αυτόθι, σελ. 156 καὶ 509, γράφει T a i n καὶ B o u r i d a n ἀντὶ τῶν T a i n e καὶ B u r i d a n ! Γλωσσομαθείας τέρας!!

Αυτόθι, σελ. 178, γράφει, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ B o u f f o n , D o u m a s ἀντὶ τῶν B u f f o n , D u m a s !! Μὴ γελᾶτε ! Οἰκτίρετε τοὺς φοιτητάς ! Οἰκτίρετε τὴν Ἑλλάδα !

Ἐν Κοινωνιολ., σελ. 17, γράφει S p e n s e r καὶ C o m p t e καὶ F r e d e r i k E n g e l s ἀντὶ τῶν S p e n c e r καὶ C o m t e καὶ F r i e d r i c h E n g e l s !!

Θέλετε καὶ ἄλλα ;

Αυτόθι, σελ. 19, γράφει W i l l i a m W u n d ἀντὶ τοῦ W i l h e l m W u n d t !

Ἐν Ἑκπαιδ., σελ. 17, γράφει W e r t h e i m ἀντὶ τοῦ W e r t h e i m e r καὶ K o f f k a ἀντὶ τοῦ K o f f k a (Σημασία καὶ κατευθύνσεις τῆς συγχρόνου ψυχολογίας», σελ. 6,13)!!

Ἐν τῇ διατριβῇ «Ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ», σελ. 11 καὶ ἄλλοθι, γράφει E m m e r s o n ἀντὶ τοῦ ὁμοῦ E m e r s o n .

Καὶ τώρα τί νὰ εἴπωμεν περὶ τῶν παντοίων ξενισμῶν, ὅπου καὶ ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀκρισία ὀργιάζουν ; !

Ἐν Ψυχ. παιδ., σελ. 15, γράφει «εἶναι εἷς a m a t e u r » !

Σημειωτέον δὲ καὶ τὸ εἷς, εἷς a m a t e u r !!

Αυτόθι, σελ. 41, γράφει ὅτι τὰ παιδιά ἐν Ἀθήναις πάλαι ἠσχο-
λοῦντο εἰς παίγνια καὶ S p o r t s !!

Ἐν τῇ διατριβῇ «Ἡ σημασία καὶ αἱ κατευθύνσεις τῆς ψυχολο-
γίας», σελ. 7, γράφει «τίθεται the right man in the right place» !

Αυτόθι, σελ. 19, γράφει ὁ Σακ. ἐκ ξένης πηγῆς ἀντλῶν «ἡ πο-
θητὴ ὁρδο ab chao» !!

Καὶ εἶναι θαυμαστὴ πάλιν καὶ ἡ λατινομάθεια τοῦ Σακ. Ἐπειδὴ ἑλληνιστὶ λέγεται ἡ τάξις, νομίζει αὐτὸς ἢ ὁ μεταφραστής του ὅτι θηλυκὸν εἶναι καὶ τὸ ἀρσενικὸν ὄνομα ο r d o !!

Ἐν Γεν. Ψυχ., σελ. 168, ἐρμηνεύων τίς εἶναι ὁ εὐγενὴς τοὺς τρόπους λέγει «Τοιοῦτος εἶναι ὁ G e n t e l m a n καὶ ἡ L a d y», ὥσει ἀπηυθύνετο πρὸς Ἀγγλους ἢ Ἀμερικανούς ! Ἄλλ' εἶναι, θὰ εἴπη τις πάλιν, ἄξιος συγγνώμης, διότι ἀντλεῖ ἐκ βιβλίων ἀπευθυνομένων πρὸς ἐκείνους, βιβλίων Ἀμερικανικῶν !!

Τῆς ἄλλης ἀτασθαλίας τοῦ Σακ. γεύματος χάριν τὰ ἐξῆς μόνον παραθέτομεν πρὸς τὸ παρόν·

Ἐν Ψυχ. παιδ., σελ. 16, λέγει ὁ Σακ. ὅτι ὁ K r u e g e r ἦτο ἀντι-

καταστάτης τοῦ Wundt ἐν Λιψία, μεταφράζων κακῶς τὸ τοῦ Woodworth Wundt's successor ἦτοι διάδοχος τοῦ Wundt!

Πρόκειται περὶ τοῦ ἐπιφανοῦς ψυχολόγου Felix Krueger.

Αὐτόθι, σελ. 20, λέγεται—²Ακούσατε!—«Εἰς πλεῖστα φαινόμενα ἰδία εἰς συγκινήσεις, ὡς ἡ ὄργη, ὁ φόβος, ὁ θυμὸς κλπ., δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ αὐτοπαραιτηθῇ τις, διότι εἶναι ἀδύνατον λόγου χάριν νὰ παρατηρήσῃ τις ἑαυτὸν, διὰν εἶναι ὀργισμένος»!

Καὶ εἶναι τοῦτο περιφανῶς ἄριστον παράδειγμα παραλογισμοῦ διαλληλίας ἢ κύκλου!!

³Ἐν Γεν. Ψυχ., σελ. 3, τὰς ψυχικὰς λειτουργίας καὶ τοὺς εἰσηγητὰς αὐτῶν ἀναγράφων λέγει καὶ ταῦτα· «ἡ βουλησιαρχικὴ (voluntarismus) μετὰ κύριον εἰσηγητὴν τὸν Wundt-Paulsen». Οὕτω δὲ παριστᾷ τὸν Wundt καὶ τὸν Paulsen ὡς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον!!

Αὐτόθι, σελ. 370, διασαφῶν τὰ κατὰ τὴν μίμησιν ἐπάγεται τὸ ἑξῆς παράδειγμα· «τὸ μικρὸν παιδίον βλέπον τὴν τροφὸν τοῦ κρούουσαν τὰς παλάμας τῆς κρούει ταύτας καὶ αὐτό!»! Ἄλλὰ τῆς τροφοῦ τὰς παλάμας κρούει καὶ τὸ μικρὸν παιδίον ἢ τὰς ἰδικὰς του! Sancta simplicitas!

Αὐτόθι, σελ. 399 κ.εξ., ἐξ ἄλλων περιφανῶς πηγῶν ἀρουόμενος ἀναμασᾷ τὰς ἐνστάσεις τὰς προφερομένας ὑπὸ τινων κατὰ τῶν ἐξετάσεων καθόλου, παραγνωρίζει δὲ τελείως τὰς μεγίστας ὠφελείας, ὧν γίνεται πρόξενος ἢ εἰς τὰς ἐξετάσεις προπαρασκευή, καὶ δὴ τῶν δεδιδαγμένων ἐν τῷ συνόλω ἢ ἀκριβεστέρα ἐπισκόπησις καὶ σύνδεσις καὶ κατοχύρωσις ἐν τῇ συνειδήσει τῶν μανθανόντων!! Εἰς ἄλλα ἄλλοτε!

Ε' ΠΩΣ ΑΝΕΡΡΙΧΗΘΗ ΕΙΣ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ Ο ΣΑΚ.

⁴Ἄλλ' ἴσως εἶπη τις ὅτι κάλλιστα μὲν καὶ ἐπαρκέστατα ἐπεδείχθη ἡ ὅλη ἐπιστημονικὴ πανοπλία τοῦ Σακ., τοῦ ὁποίου τὴν ἀναπηρίαν καὶ ἄλλοι πρότερον καὶ εἰς τὰ Πανεπιστήμια καὶ ἔξω τῶν Πανεπιστημίων εἶχον πολλαχῶς ἐλέγξει.

⁵Ἄλλ' ἡ Ἑλλάς, ἡ ὁποία ἠγανάκτησεν, ἀφ' ὅτου εἶδε τὸν Σακ. ἀνερχόμενον εἰς Πανεπιστημιακὴν ἔδραν, καὶ ἄλλο τι ἀναμένει παρὰ τῶν κριτῶν αὐτοῦ. Δὲν εἶναι πράγματι παράδοξον ὅτι τοιαῦτα εἶναι τοῦ Σακ. τὰ βιβλία, ξένα ἐντελῶς πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ψυχολογίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν, συνονθυλεύματα ἐκ ξένων βιβλίων, ἀλλότρια πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, πλήρη σφαλμάτων περὶ τὰ πράγματα, προσ-

κρούοντα εἰς τὴν ἀκρίβειαν τὴν λογικὴν καὶ τὴν ἁρμονίαν τὴν περὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τοὺς λόγους.

Παλαιὸς δημοδιδάσκαλος ὁ Σακ., ἀφ' οὗ ἐδίδαξεν ἐπὶ δεκαετηρίδας εἰς τὰ σχολεῖα τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, μετέβη ἔπειτα εἰς Ἀμερικὴν καὶ ἠσχολήθη περὶ τὴν παιδολογίαν καὶ τὴν χρῆσιν τῶν ψυχολογικῶν κριτηρίων, τῶν Tests, καὶ περὶ τοιαῦτά τινα πρακτικὰ διατρίβει ζητήματα—, ὅπως παρετήρησαν καὶ ἡ L. St. Hollingworth καὶ ὁ L. M. Terman, τῶν ὁποίων ὁ Σακ. ἀναγράφει τὰς κρίσεις εἰς τὰ βιβλία του—καὶ ταῦτα κακῶς!

Οὐδὲ τοῦτο εἶναι παράδοξον, ὅτι ὁ Σακ. ἔχει παραμείνει εἰς τὴν πρώτην του ἀφετηρίαν, οὐδὲ προήχθη εἰς ὑπερτέραν ἀντίληψιν, ἀγνοεῖ δὲ ὅλως τὴν ἐπιστήμην, τῆς ὁποίας κατὰ τὴν πονηρὰν αὐτὴν περίοδον ἐγένετο καὶ καθηγητής, ὅπως καὶ τᾶλλα βιβλία του μαρτυροῦν καὶ τὸ λεγόμενον «*Εγκόλπιον τοῦ φοιτητοῦ*», τὸ ὁποῖον ἐξέδωκεν ἐσχάτως (1946) ὁ Σακ., ὀλιγοσέλιδον φυλλάδιον, ὅπου καὶ ἄλλα παράχορδα λέγονται καὶ ὀλίγαι λέξεις παρατίθενται καὶ ὄροι φιλοσοφικοί, ἄνευ τάξεως καὶ ἐπιστημονικῆς ἀκρίβειας, ὡς στοιχεῖα ἀπαραίτητα εἰς πᾶν τοῦ Φιλοσοφικοῦ φροντιστηρίου μέλος, τὸ ὁποῖον, ὡς λέγει, θέλει νὰ γίνῃ Gentleman ἢ Lady (σελ. 18)!!

Θαυμαστότερον εἶναι ὅτι τοιοῦτος ὢν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς καὶ πανταχοῦ ἀποδοκιμαζόμενος κατώρθωσεν ὅμως νὰ ἀναρριχηθῇ εἰς τὰ Πανεπιστήμια ἡμῶν καὶ τρεῖς νὰ καταλάβῃ κατὰ σειρὰν ἔδρας διαφόρους, τῆς Παιδαγωγικῆς, τῆς Ψυχολογίας καὶ τῆς Συστηματικῆς φιλοσοφίας, καὶ παραμένει ἀκόμη εἰς τὰ Πανεπιστήμια καὶ πληροῖ ἄερος τὰς κεφαλὰς τῶν φοιτητῶν καὶ διαστρεβλώνει τὴν διάνοιαν αὐτῶν!!

Πῶς, ἐνῶ τόσο ἀνάπηρος ἐπιστημονικῶς εἶναι ὁ Σακ., κατώρθωσε νὰ ἀναρριχηθῇ εἰς τὰ Πανεπιστήμια καὶ νὰ παραμῆνῃ εἰς αὐτά; Τοῦτο ζητεῖ νὰ μάθῃ ὁ κόσμος καὶ νὰ ἴδῃ στηλιτευομένους καὶ αὐτὸν καὶ ἐκείνους, ὅσοι εἶναι ἔνοχοι τούτου τοῦ ἐγκλήματος!!

Καὶ ὁμολογοῦμεν ὅτι ἐπιδοκιμάζομεν πληρέστατα πᾶσαν τοιαύτην ἐνστασιν καὶ ἐπικροτοῦμεν εἰς ὅλης τῆς Ἑλλάδος τὰς διαμαρτυρίας καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ κόσμου τῶν φοιτητῶν. Καὶ ἐρχόμεθα τώρα εὐχαρίστως εἰς τοῦτο τὸ ζήτημα.

Εἶναι εἰς πάντας γνωστὸν ὅτι ὁ Σακ. ἀνερριχήθη εἰς τὰ Πανεπιστήμια τὴν ἀγνοίαν καὶ τὰς ἀδυναμίας τῶν ἀνθρώπων ἔχων συμμάχους καὶ τὸν λιβανωτὸν, τὸν ὁποῖον καὶ εἰς ἄλλους ἔκαυσε καὶ μάλιστα

εις τὴν ἀμαρτωλὴν ἐκείνην Δικτατωρίαν τῆς 4ης Αὐγούστου καὶ τὰς Κυβερνήσεις τῆς Κατοχῆς!!

Λέγομεν τὴν ἀπαισίαν Δικτατωρίαν τῆς 4ης Αὐγούστου, ἥτις, ἵνα εἰσαγάγῃ εἰς τὰ Πανεπιστήμια τοὺς περισαίνοντας αὐτήν, διὰ τοῦ Ἀναγκαστικοῦ ἐκείνου Νόμου τοῦ 1938 ἠλάττωσε κατὰ πέντε ἔτη τὸ ὄριον τῆς ἀποχωρήσεως τῶν Καθηγητῶν, οὕτω δέ, ὅπως καὶ δι' ἄλλων ἀντεθνικῶν διατάξεων, πέντε ἔτη ἐνωρίτερον, ἀπὸ τοῦ βῆθου ἔτους, ἀπεμάκρυνεν ἀθρόους ἀπὸ τῶν Πανεπιστημίων ἐπιφανεῖς ἐπιστήμονας καὶ ἀκαδημαϊκοὺς διδασκάλους, οἱ ὅποιοι ἐδημιούργησαν καὶ ἐξαιρέτως προήγαγον τὴν ἐπιστήμην ἐν Ἑλλάδι, ἐτιμήθησαν δὲ καὶ ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πολλαχῶς καὶ ὑπὸ τῶν ξένων Πανεπιστημίων ἐστεφανώθησαν καὶ τῶν Ἀκαδημιῶν, διδασκάλους, τοὺς ὁποίους ἡ Διεθνὴς Ἐπιστήμη ἀνεκήρυξε προμάχους Ἐθνικῆς διανοήσεως ἐν Ἑλλάδι καὶ δημιουργοὺς αὐτοτελοῦς ψυχολογίας καὶ φιλοσοφίας καὶ ἀξίους τοῦ Ἀριστοτέλους διαδόχους.

Καὶ τὰς Κυβερνήσεις, λέγομεν τῆς Κατοχῆς, αἱ ὁποῖαι ἀντὶ νὰ ἐπανορθώσουν τὰ διαπραχθέντα ἀδικήματα, ἐπανέφεραν μὲν τὸ 70ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας, δὲν ἐπανέφεραν δὲ εἰς τὰ Πανεπιστήμια τοὺς ἀποχωρήσαντας σοφοὺς Καθηγητάς, εἰς τὰς ὑπαρχούσας δὲ θέσεις καὶ ἄλλας δημιουργηθείσας ὑπ' αὐτῶν διώρισαν τοὺς φίλους των!

Καὶ ἀνεροικήθη ὁ Σακ. παρὰ τὴν γνώμην καὶ τὰς διαμαρτυρίας τῶν εἰδικῶν Καθηγητῶν!!

Γνωρίζει ὅλη ἡ Ἑλλὰς ὅτι ὁ Σακ.—Ἀκούσατε! —

1) Τῷ 1926 ἄνευ προτάσεως Πανεπιστημιακῆς Σχολῆς διορίσθη Καθηγητὴς τῆς Παιδαγωγικῆς εἰς τὸ ἀρτισύστατον Πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλονίκης, κατόπιν δὲ διαμαρτυριῶν ἐπαύθη μετὰ τινος ἡμέρας!

2) Ὅτι τῷ 1928, ὅτε ἐτόλμησε νὰ ὑποβάλλῃ κανονικῶς ὑποψηφιότητα διὰ τὴν ἰδίαν ἔδραν, ἐστηλίτευσε τὴν ἀμάθειάν του ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης!

3) Ὅτι τῷ 1934 κατώρθωσε πάλιν διὰ τῶν φίλων, ἄνευ προτάσεως Σχολῆς νὰ διορισθῆ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου ἐκείνου, καὶ μάλιστα εἰς ἔδραν ψυχολογίας, ἡ ὁποία ἰδρύθη τότε χάριν αὐτοῦ!

4) Ὅτι τῷ 1938 —Ἀκούσατε! — διὰ τῆς Δικτατωρίας τῆς 4ης Αὐγούστου μετεπήδησεν εἰς τὴν αὐτόθι ἔδραν τῆς Συστηματικῆς φιλοσοφίας παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν εἰδικῶν καθηγητῶν! Ἐμνηφίσθη δὲ τότε καὶ ὑπὸ νεοδιοριστῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν,

ξένων πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, τοὺς ὁποίους ὁ τότε Δικτάτωρ ἀπέστειλεν εἰς Θεσσαλονίκην!

5) Ὅτι τῷ 1938 πάλιν, ὅτε ὁ Σακ. ἐζήτησε νὰ μετατεθῆ εἰς Ἀθήνας ὡς καθηγητὴς τῆς τότε ἰδρυθείσης δευτέρας ἔδρας τῆς Συστηματικῆς φιλοσοφίας, οἱ εἰδικοὶ καθηγηταὶ εἶπον περὶ αὐτοῦ ὅτι οὔτε τῆς φιλοσοφίας οὔτε τῆς ἱστορίας τῆς Ἰππιστήμης ταύτης τῶν ἐπιστημῶν ἔχει γνῶσιν οἰανδήποτε, οὐδὲ ἔγραψέ ποτε μελέτην φιλοσοφικὴν!!

6) Ὅτι τῷ 1939 παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν εἰδικῶν καθηγητῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναγράφονται εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, προϋτάθη ὑπὸ τῶν ἄλλων ἢ μετὰθεσις αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας!!

7) Ὅτι, ἐνῶ οὐδὲ αὐτὴ ἡ Δικτατωρία συγκατετέθη τότε εἰς τὴν μετὰθεσιν αὐτοῦ, τῷ 1941, δύο ἔτη βραδύτερον, — Ἀκούσατε! — ἂφ' οὗ εἶχε παρέλθει ἡ προθεσμία καὶ εἶχε ματαιωθῆ ἡ πρότασις ἐκείνη τῆς Σχολῆς, ἔπρεπε δὲ κατὰ τὸν νόμον νὰ προκηρυχθῆ πάλιν ἡ ἔδρα (Νόμ. 5343, 1932, ἀρθ. 66. Νόμ. 1430, 1938, ἀρθ. 66), μετέθεσεν αὐτὸν εἰς τὰς Ἀθήνας παρανόμως ἡ πρώτη Κυβέρνησις τῆς Κατοχῆς!!

8) Ὅτι—καὶ τοῦτο εἶναι τὸ κορύφωμα τῶν ἀθλῶν του!—, ἐνῶ διὰ τὴν παρανομίαν ἐκείνην ὑπήγετο εἰς τὴν Συντακτικὴν Προᾶξιν 60 τοῦ 1945, ἐπέτυχε πάλιν, τῇ ἐπειβάσει φίλων του ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, νὰ ἀποφύγῃ τὴν κρίσιν καὶ παρὰ τὸν νόμον νὰ παραμείνῃ εἰς τὰς Ἀθήνας τῆς φιλοσοφίας καθηγητῆς!!

5' Ο ΣΑΚ. ΩΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ

Περὶ τοῦ διδακτικοῦ ἔργου τοῦ Σακ. οὐδὲν λέγομεν. Μαρτυροῦν περὶ αὐτοῦ οἱ φοιτηταί. Οὐδέποτε διδάσκει ὁ Σακ., οὐδὲ ἀναλύει ἐπιστημονικὰ ζητήματα, ὅπως οἱ ἄλλοι καθηγηταί! Δὲν εἶναι εἰς θέσιν! Ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι δημοδιδάσκαλος ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, καὶ δὴ δημοδιδάσκαλος τοῦ χειρίστου κόμματος! Ἐρωτήσεις μόνον ἀπευθύνει εἰς τοὺς φοιτητάς, ὁμοίως πρὸς τὰς ἀναγραφομένας εἰς τὰ παντοῖα περιοδικά!

Ἐλαχίστας μόνον παραθέτομεν ἐνταῦθα δείγματος χάριν. Ἀκούσατε!

1) Τί ζητεῖτε διὰ τοῦ γάμου νὰ εὑρετε εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνδρός; Ἰδανικὸν ποῦ ἀνυψώνει, προστάτην, κύριον νὰ διευθύνῃ, ὀπρητήν, ταμίαν, σύντροφον πρὸς ἀλληλοβοήθειαν, μέσον πρὸς ἡδονικὴν ἀπόλαυσιν;

2) Ἐὰν πρόκειται νὰ ὑπανδρευθῆτε καὶ μάθετε ὅτι συνέβη εἰς τὴν ὑποψηφίαν νύμφην νὰ παρουσιασθῆ ἡ ἥβη κατὰ τὸ θοὺν ἔτος τῆς ἡλικίας, θὰ ἀποφασίσετε τὸν γάμον ;

3) Εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ ἄνδρες ἢ αἱ γυναῖκες εἶναι περισσότερον ζηλότυποι ;

4) Πῶς θὰ κρατήσετε τὴν εὐτυχίαν σας κατὰ τὸν γάμον ;

5) Εἰσθε ὑπὲρ τοῦ ἐνωρὶς γάμου ; Εἰσθε ὑπὲρ τοῦ διαζυγίου ;

6) Ποῖοι εἶναι οἱ 33 κανόνες τῆς εὐτυχίας τοῦ γάμου ;

Καὶ ἐνῶ οἱ γέλωτες ἤχουν ἐκάστοτε κατόπιν τῶν τοιούτων ἐρωτήσεων, ἀναφωνεῖ ὁ Καθηγητής. «Αὐτὰ εἶναι, παιδιά μου, τὰ ζητήματα πού σᾶς ἐνδιαφέρουν».

Καὶ οἱ φοιτηταί· «Αὐτὰ ἦλθαμεν νὰ μάθωμεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον»!!

Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Σακ. κύριον ἔργον τοῦ θεωρεῖ καὶ τοῦτο, — Ἀκούσατε ! — νὰ συμπληγνύη Κοινότητος φοιτητῶν καὶ ἐνεργῆ δημοπρασίας ἐνδυμάτων καὶ ἄλλων πραγμάτων καὶ συλλέγη ἐράνους, ἵνα παρασκευάζη ἐκδρομὰς φοιτητῶν καὶ φοιτητριῶν !

Ἔχει δὲ εἰς τοῦτο καὶ ἄλλους τινὰς τῶν συναδέλφων τοῦ συνεργάτας καὶ ταμίας, ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους, ὅπως καὶ ἐκεῖνον, ἀνύψωσαν εἰς τὰς ἔδρας τὰς πανεπιστημιακὰς ἢ Δικτατωρία καὶ ἡ Κατοχή ! Καὶ ταῦτα πάντα πράττει ὁ Σακ. χωρὶς νὰ ἔχουν γνῶσιν αἱ Πανεπιστημιακαὶ ἀρχαί !

Ἐθεώρησε δὲ κύριον ἔργον τοῦ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄλλο τι ὁ Σακ. Παραγνωρίζων τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος τὴν ἐπιστημονικὴν ἐπίδοσιν καὶ ὁμιλῶν περὶ τῶν Πανεπιστημίων αὐτῆς ὡς ἐπιδιωκόντων τὴν εἰς τοὺς φοιτηταὺς μετάδοσιν ξηρῶν γνώσεων καὶ ὀλοφυρόμενος — αὐτός ! — διότι δῆθεν οἱ τρόφιμοι τῶν Πανεπιστημίων δὲν μορφώνουν τὸν χαρακτῆρα, οὐδὲ γίνονται, ὅπως λέγει, Ladies καὶ Gentlemen (!!), ἀσχολοῦνται δὲ μόνον «περὶ τὴν ἄγραν ἐνὸς χαρτιοῦ (!!), ἐπεζήτησεν αὐτὸς νὰ διορθώσῃ τὰ πανεπιστημιακὰ πράγματα κατὰ τὰ ἐν ἄλλαις χώραις, ὡς λέγει, κρατοῦντα. Τότε δὲ μόνον ἀπέστη τῆς ἀποπειρας ταύτης, ὅτε εἶδε καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐν Ἀθήναις ἔπειτα εἰς τὴν φρόνησιν προσκρούοντα καὶ οἰκτρῶς ἀποτυγχάνοντα τὰ μεγαλεπήβολα σχέδια, τὰ ὁποῖα εἶχε, νὰ ἰδρῦσῃ δηλαδὴ ἐν ἄλλοις καὶ «Boarding houses», ὑπνωτήρια, ὡς λέγει, χάριν τῶν φοιτητῶν, καὶ πάσας τὰς ἄλλας νεφελοκοκκυγίας του εἶδε πιπτούσας ἀδόξως (βλ. Φυλλάδιον Φῶς εἰς τὸ σκότος, 1944)!!

Διὰ τὴν ἐσχάτην ἀνευλάβειαν, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν ὁ Σακ. περιττὸν νὰ ὁμιλήσωμεν.

Εἶναι γνωστὸν εἰς πάντας ὅτι, ἀφ' οὗ κατώρθωσε νὰ ἐγκαθιδρουθῆ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὴν ἔδραν τοῦ προώρως ἀποχωρήσαντος καθηγητοῦ κ. Βορέα, ἵνα ἐπιδεικνύη ἑαυτὸν ὡς ἰδρυτὴν τοῦ Ψυχολογικοῦ Ἐργαστηρίου, μετέθεσεν εἰς τινα γωνίαν αὐτοῦ τὴν προτομὴν τοῦ πραγματικ. ἠ. ἰδρυτοῦ, ἡ ὁποία κατὰ τὰς ἐορτὰς τῆς Τεσσαρακονταετηρίδος αὐτοῦ κατεσκευάσθη δι' ἐράνων τῶν Πανελλήνων καὶ ἐν ἰδίᾳ τελετῇ καθιερώθη ἴδιος χώρος δι' αὐτὴν πρωτοστατοῦντος τοῦ τότε Πρυτάνεως κ. Φωτεινοῦ, κατεβίβασε δὲ ἀπὸ τοῦ Γραφείου τοῦ Ἐργαστηρίου καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἰδρυτοῦ, ἡ ὁποία ἐν ἰδίᾳ τελετῇ ἀνηρτήθη ὑπὸ φοιτητῶν τῆς Φιλοσοφικῆς καὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς !!

Ὅμοιαν δὲ ἀναστάωσιν ἐπέφερε καὶ εἰς τὸ Πειραματικὸν Σχολεῖον τοῦ Πανεπιστημίου, τὸ ἰδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Ν. Ἐξαρχοπούλου, ὅτε ἀνέλαβεν ἐπὶ τινα χρόνον τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ !!

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

Αὐτὸς εἶναι ὁ Σακ. ὡς ἐπιστήμων καὶ ἀκαδημαϊκὸς διδάσκαλος !! Διὰ τοιούτων δὲ μέσων κατέλαβε τὸς πανεπιστημιακὰς ἔδρας !! Καὶ εἴμεθα πάντες πεπεισμένοι ὅτι ἡ Σ. Κυβέρνησις, πρὸς τὴν ὁποίαν πρῶτιστα τὸ βιβλίον τοῦτο ἀπευθύνεται, ὅπως καὶ πρὸς τὴν Βουλὴν ὅλων τῶν Ἑλλήνων, λαμβάνουσα ἤδη καὶ ἀκριβεστέραν τῶν πραγμάτων γνῶσιν, δῆλον ὅτι τῆς ἐπιστημονικῆς γυμνότητος καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὁ Σακ. διωρίσθη καὶ παρανόμως μετετέθη καὶ παραμένει καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, θὰ σπεύσῃ νὰ ἐνεργήσῃ ὅτι καὶ ὁ Νόμος ἐπιβάλλει καὶ τὸ συμφέρον ἀπαιτεῖ τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Ἑλλάδος.

Εἶναι ἐπιτακτικὴ τοῦ Νόμου ἡ ἀπαίτησις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνάγκη ἐν τῇ ἐπιστήμῃ νὰ πατάσῃται ἀμειλίκτως ἡ ἀμάθεια καὶ τὸ θράσος καὶ τῆς ὀσφύος ἢ εὐκαμψία.

Καὶ ἡ ἄλλη δὲ τοῦ Δικαίου ἀξίωσις εἶναι εἰς πάντας αἰσθητή, καθ' ἣν καὶ εἰς τοὺς ψηφίζοντας παρὰ τὴν γνώμην τῶν εἰδικῶν, χωρὶς νὰ δικαιολογῶσιν ἐπαρκῶς τὴν ψῆφόν των, ἀνάγκη αὐστηραὶ νὰ ἐπιβάλλωνται αἱ ἐνδεικνυόμεναι κυρώσεις.

Καὶ τώρα τὸν λόγον ἔχει ἡ Σ. Κυβέρνησις καὶ πρῶτον τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας.

Ἄγρουπνεῖ ὁ Νόμος !

Ἀναμένει δὲ ὅλη ἡ Ἑλλάς !

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
Α΄ Ψυχολογική στοιχείωσις τοῦ Σακ.	4
Β΄ Φιλοσοφική στοιχείωσις τοῦ Σακ.	24
Γ΄ Ἐπιστημονική αὐτοτέλεια τοῦ Σακ.	29
Δ΄ Φιλολογική σοφία τοῦ Σακ.	31
α) Ἀρχαίων συγγραφέων γνῶσις.	31
β) Μετρικῆς ἀδάμαντες.	34
γ) Γλωσσικοὶ μαργαρίται καὶ ἄλλαι ἀτασθαλίαι	36
Ε΄ Πῶς ἀνεροχήθη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ὁ Σακ.	39
Ϛ΄ Ὁ Σακ. ὡς ἀκαδημαϊκὸς διδάσκαλος.	42
Ἐπίλογος	44

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006